

ne szégyelleni való dolog legyen, hanem büszke lehessen rá. Ezért nagyon fontos, hogy teret adjunk egymásnak, és lehetőséget a felemelkedésre.

Józsa Eszter

Termelőiskola – a korai iskolaelhagyók integrációjának lehetősége

A Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium kezdeményezésére indult kutatásban a Felsőoktatási Kutatóintézet Regionális kutatócsoportjában a nemzetközi és a hazai termelőiskolai oktatás feltárására vállalkoztunk. Az iskolarendszerekből *lemorzsolódott fiatalok* felzárkóztató oktatását számos képzési forma, modell hivatott támogatni. Kutatásunk a kevésbé ismert termelőiskolai oktatásra irányul. Jelen fázisban befejeztük a nemzetközi modellkísérletek feltárását, és a mostani áttekintés a hazai intézményi kezdeményezések bemutatására vállalkozik.

A kutatásunk során arra a megállapításra jutottunk, hogy a „normál” iskolarendszerekből *lemorzsolódott fiatalok* felzárkóztatását, alapkészségeinek fejlesztését, szocializációját, szakképzésre való előkészítését és szakképzését csak néhány speciális intézmény vállalja és végzi sikeresen. Ezek az intézmények a szocializációt, a magatartási devianciák, beilleszkedési zavarok leküzdését, vagyis a fiatalok tanulásra és munkavégzésre való felkészítését tekintik elsődleges feladatuknak.

Ezzel szemben az ún. *termelőiskolai programot* más jellemzi, elsősorban is a nappali szervezésű és a munkaszervezés keretében folytatott képzés. Két feladata van: a szocializáló, közismereti alapkészség-fejlesztő és ismeretpótló, a szakmai orientáló és az előkészítő egység, a másik pedig az OKJ-ban szabályozott szakképesítések megszerzésére irányuló szakképzés. A program része ezen kívül a munkahelyi elhelyezkedés segítése, és a munkavégzés nyomon követése, míg a tantárgystruktúra nem a hagyományos elveken alapul és inkább az egyéni felkészítés a hangsúlyos. A foglalkozások jellemző színtere a munkatevékenység helyszíne (műhely, tankert, taniroda, tankonyha stb.), míg az elméleti felkészülés, felkészítés mindig gyakorlati tevékenységhez kapcsolódik. A tanulócsoportok létszáma legfeljebb 12 fő, a tanuló-oktató(nevelő) arány legfeljebb 4 (kötelezően legalább 30 százalék szakalkalmazott), tanulólétszám egy intézményben legfeljebb 100 fő lehet.

A termelőiskolák olyan intézmények, ahol a munka és a tanulás sajátos kombinációjával valósul meg a szakmai képzés. A termelőiskola résztvevői – különböző szintű – szakmai képzettségeket szerezhetnek meg. Ezek a képzettségek elsősorban államilag elismert OKJ-szakképesítések, de általában fontos bizonyos szakmai kompetenciák elsajátítása, illetve a szociális kompetenciák (együttműködési képesség, csapatszellem, munkahelyi lojalitás, megbízhatóság, felelősség, pontosság stb.) megszerzése is. Sőt utóbbiaknak ezen iskolák egyértelmű prioritást adnak.

A legtöbb termelőiskola inkább üzemi jellegű képződmény, nevezhető akár tanüzemnek vagy „tan-gyárnak”, ahol a munkát nevelési feladatokkal kombinálják. A termelőiskolák valóságos és életszerű munkakörülményeket kívánnak nyújtani a résztvevőknek, a reális feladatok és termékek révén a tanulásra és az önfejlesztésre ösztönöznek. A termelőiskolai tanulás során a résztvevők olyan eladható árukat állítanak elő, olyan szolgáltatásokat végeznek, amelyek leginkább a helyi igényekhez igazodnak. A tanulók munkabér jellegű

juttatásban részesülnek, melynek összege elérheti a minimálbért. A termelőiskolák egyaránt lehetnek városokban és falvakban, tevékenységeikkel kapcsolódnak a helyi gazdasághoz, legyen az fém- vagy fatermékek előállítása, számítógépes szolgáltatások (videó, kiadványszerkesztés stb.), állattenyésztés vagy biogazdálkodás és így tovább. A hazai kísérleti *termelőiskolai programban* azok a 16 évnél idősebb fiatalok jogosultak, akik az oktatási rendszerből kiestek, de legalább 6 évfolyamot elvégeztek, valamint önként vállalják a programban való részvételt.

Magyarországon az 1990-es évek elején létesült az első termelőiskola, és 2004-ig összesen 4 településen találkoztunk hasonló képzésekkel. 1993. szeptember 15-én a Zala Megyei Cégbíróóság bejegyzte az Első Magyar-Dán Termelő Iskola Alapítványt. Érdemes ezt azt intézményt részletesebben is bemutatni. A PHARE támogatással négy szakma alapvető feltételei teremthetők meg: kőműves, festő, lakatos és kertész. Az OKT pedig 20 fős felzárkóztató-szakmai alapozó és 20 fős kőműves szakképzéséhez nyújt támogatást. 1995. szeptember 20-án az Első Magyar-Dán Termelő Iskola 49 fővel megkezdte tevékenységét. A fentiekén túl a Zala Megyei Munkaügyi Központ éves pályázatok útján decentralizált szakképzési alap átadásával, valamint több fő képzési költségének és keresetpótló juttatásának biztosításával támogatta a termelőiskola működését, a feltételek megteremtését. A termelőiskola nem lehetett volna sikeres a megye társadalmának támogatása nélkül. Több száz vállalat, intézmény, vállalkozás és magánszemély nyújtott valamilyen formában segítséget: alapítványi pénztámogatással, iparűzési adó átengedésével, a jövedelemadó 1 százalékaival, gépekkel, anyaggal és eszközökkel. Közülük is kiemelkedik a Zalakerámia, Zalavíz, Zalaiparker, MOL Rt Bitumenüzeme, Zalabaromfi, Agroker, ÉDASZ Rt., KÖGÁZ Rt. által nyújtott támogatás. Ma hat szakma oktatásának vannak meg a feltételei: kőműves, festő, bádogos, szakács, varrómunkás és dísznövénytermelő.

Közös vonásuk, hogy a települések vonzáskörzetéhez tartozó munkaügyi központok mindegyike támogatja a termelőiskolai programot. A termelőiskola eddigi képzési eredményei is alátámasztják a termelőiskola létjogosultságát. 1995–98 között felzárkóztatóképzésben 86 fő vett részt, közülük 75 fő fejezte be tanulmányait, 30 fő szerzett általános iskolai végzettséget és 67 fő tanult tovább szakképzésben. A szakképző kurzusokba 141 fő kapcsolódott be, akik közül 130 fő fejezte be tanulmányait és 114-en szereztek szakmai bizonyítványt.

Az 1998/99. képzési évtől valamennyi „hallgató” a termelőiskola részmunkaidős dolgozójává vált, és tanulmányaikat munka mellett folytatták. A tanulók lehetetlen anyagi körülmények között élnek így számukra az iskola létbiztonságot nyújt. Miután a termelőiskolai „hallgatók” a termelőiskola alkalmazottai, a képzés nyári, téli és tavaszi szünet nélkül folyik. A tanulók a Munka Törvénykönyvében foglaltak szerinti alap- és pótszabadságot kapnak.

A felzárkóztató képzésben az elméleti és gyakorlati képzés párhuzamosan történik. Délelőtt gyakorlati, délután elméleti képzés folyik. A varrómunkás- és a dísznövénytermesztő szakmában az elméleti és a gyakorlati képzés párhuzamosan történik. A többi képzési formában az elméleti és a gyakorlati képzés időben szétválik. A napi elfoglaltság a képzési formától függően öt-nyolc óra között alakul. A felzárkóztató képzésben a napi terhelés nyolc óra, délelőtt négy órában szakmai alapozó képzés, délután négy órában közismereti elméleti képzés, illetve személyiségfejlesztés történik. A szakképző tanfolyamokon az elméleti képzés időtartama napi öt-hat óra, a gyakorlati képzés pedig napi nyolc óra.

Sikeres vizsga esetén bizonyítványt kapnak OKJ-s szakmájukról. Akik a gyakorlati vizsgán megfeleleltek, de elméleti vizsgájuk nem sikerült, iskolalátogatási bizonyítványt kapnak. A termelőiskola minden tanulójának két pótvizsga-lehetőséget biztosít. A tanulók egy része már a képzési idő alatt kapcsolatba kerül a termelőüzemekkel, a vállalkozókkal és – a külső bérmunkák során vagy a termelési gyakorlatokon – egyéb munkahelyekkel. A legügyesebb tanulók már a szakmai vizsgát megelőzően munkahelyi ajánlattal rendelkeznek. Az 1998/99 tanévtől kezdve szervezett utógondozásban is részesülnek. Fél évig valamennyi fiatal helyzetét nyomon követik, segítik életviteli gondjaik megoldását, munkahelyhez jutásukat. A szociális gondozói tevékenységet az alkalmosság jellemzte, melynek legfőbb okát a személyi feltételek hiányában látjuk.

A Zala megyei termelőiskola mintájára az ezredfordulótól az ország más régióiban is megjelentek hasonló kezdeményezések. Az alábbiakban ezeket tekintem át. *Útirány termelőiskolai program.* A programot a Baranya Megyei Munkaügyi Központ szervezi. A projekt célja 16–25 év közötti hátrányos helyzetű fiatal munkanélküli, tartós elhelyezése a munkaerőpiacon a termelőiskolai modell alapján, államilag elismert szakmunkás bizonyítvány megszerzése (OKJ), segítő szolgáltatások nyújtása, munkában maradás segítése. A program elemei: bértámogatás, járulék átvállalás és útiköltség térítés, képzés. Jelenlegi érintett létszám 50 fő

A *Tiszavasvárit* és vonzáskörzetét érintő, biogazdálkodásra irányuló *Termelő Iskola programban* harmincan vehetnek részt. A képzés és gyakornoki foglalkoztatás 2004. november végéig, az ezt követő, támogatott foglalkoztatás 2005. május közepéig tart.

Pécssett is megindították a Magyar Iparszövetség Pécsi Termelőiskola programját. A munkába állást a *Pécsi Termelő Iskola* kihelyezett tanfolyama segíti; a programban részt vevők a környező kistelepüléseken kaptak elhelyezést.

Magyarteleknek 368 lakosa van, magas a fiatalok aránya. A 0–14 éves korosztályhoz 110 gyermek tartozik. Az elmúlt tizenhárom év alatt 10 új ház épült, döntően állami támogatással, amely a község adottságait tekintetbe véve nem kevés. Az önkormányzat a szolgáltatások gyarapításával, az elhelyezkedési, megélhetési lehetőségek bővítésével is szeretné itt tartani a fiatalokat. A könyvtárban kerül megvalósításra a teleház, a falugondnoki szolgálat, a gazdajegyzőség és a nyugdíjasklub is. A magyartelki TSZ átalakulásával sokan maradtak munka nélkül. A munkába állást a Pécsi Termelő Iskola kihelyezett képzése segíti, amely gyógynövénytermesztésből ad szakképesítést. A 2004 májusban záruló tanfolyamon tíz magyarmecsei és négy magyartelki lakos vett részt a Baranya Megyei Munkaügyi Központ támogatásával. A szakma megszerzésével fűszernövények, körömvirág termesztésére vállalkozhatnak – viszonylag kis földterületen, míg a biztos piaci háttérrel egy gyógynövény-feldolgozó jelenti Göröcsönyben.

Az elmúlt évek során a termelőiskola koncepciója egyre népszerűbbé vált és egyre több képzőhely ismerte meg. Vita zajlik arról, hogy a lemorzsolódott fiatalok felzárkóztatása és szakképzése hol történjen. A hagyományos iskola hívei a meglévő iskolarendszer bővítésével kívánják a kérdést megoldani. E koncepció mellett szól, hogy a már működő intézményekben adottak a tárgyi, technikai és személyi feltételek, így jelentősebb anyagi ráfordítás nélkül biztosítható a felzárkóztató-szakmai alapozó képzés feltétele. Ellenérvként hozható fel, hogy egyrészt a termelőiskola potenciális tanulói a hagyományos iskolától eltérő pedagógiai módszereket igényelnek, amelytől a pedagógusok egy része idegenkedik. Másrészt, a fiatalok nehezen vihetők vissza abba az intézménybe, ahol korábban kudarcélményekben volt részük. Arról nem is szólva, hogy ezen fiatalok magatartásukkal „rombolnak” a hagyományos iskolák „fegyelmét” és a meglévő követelményrendszerét.

Az önálló termelőiskolai koncepció mellett szólna a termelőiskola újszerű elemein túl az is, hogy a fiatalok differenciáltan 1–3 évet tölthetnek az intézmény falai között, így a pedagógiai hatás eredményesebbnek tekinthető. Az első év a felzárkóztatást, második év a szakképzést, a harmadik év az átmeneti foglalkoztatást szolgálja. Ez az idő már elégségesnek tűnik arra, hogy a fiatalok személyiségében is tartós változások következzenek be.

Ugyanakkor a jelenlegi törvényi szabályozás megnehezíti a termelőiskolák létrehozását és működtetését:

- A tiszta profilú, Dániában honos termelőiskolai modell megvalósítása nálunk csak távlatokban lehetséges. A termelőiskola Magyarországon hivatalosan nem minősül sem oktatási, sem szakképző intézménynek, így a tanulók után nem jár a normatív állami támogatás.
- Magyarországon erős a „bizonyítvány-fetisizmus”. A hivatalos szervek, de a szülők és a tanulók egyaránt a képzettséget igazoló bizonyítványt igényelnek. Mindez pedig eltér a dán alapmodelltől, ahol nincs osztályozás és vizsga. A fiatalok elhelyezkedésekor csak ajánlólevelet kapnak, amely a piacgazdaság körülményei között elégségesnek bizonyul, mivel a munkahelyeken a az elvárás a megfelelő munkavégzésre irányul.
- A termelőiskola jogállását tekintve ma munkaerőpiaci intézménynek tekinthető. A működésükhöz szükséges pénzeszközöket az évente meghirdetett munkaügyi pályázatokon igyekszik elnyerni. Ez a finanszírozási mód ugyanakkor gátolja a hosszabb időintervallumban való gondolkodást, hátráltatja a termelőiskolai hálózat kiépülését. A megoldás lehetne – a nyugat-európai gyakorlatnak megfelelően – a projekt-finanszírozás bevezetése, amely támogatná a hagyományos termelőiskolai tevékenységet.

A megyei munkaügyi központok szervezésében megvalósuló illetve megvalósulás előtt álló programok megfelelő szintű és stabil működésének feltételeként látjuk az ágazati szintű koordinációt és a további kiegészítő szakmai illetve anyagi támogatást. A termelőiskolai program szélesebb körű elterjesztéséhez, két szaktárca együttműködését további feltételnek látjuk, gondolunk itt az Oktatási Minisztériumra illetve a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztériumra. Az Első Magyar-Dán Termelőiskola beindulása óta több mint egy évtized telt el. Az elmúlt idő bizonyította a dán pedagógiai elvek magyarországi alkalmazhatóságát.

Radácsi Imre

A nyelvi másság dimenziói: A beás nyelv megőrzésének lehetőségei

A nyelvi másság dimenziói című NKFP 5/126/2001 kutatás keretében az elmúlt két évben hat magyarországi kisebbségi közösségben (a magyarországi német, oláh cigány, román, szerb, szlovák és beás kisebbségi közösségekben) folytattunk terepmunkát. A beás nyelvi közösségben a terepmunkát én végeztem, ennek tapasztalatairól és a kutatás első eredményeiről szeretnék rövid ismertetőt adni. A munka során a magyarországi beások nyelvi helyzetéről, nyelvhasználatáról kaptam képet, különös tekintettel a közösség nyelvi és társadalmi attitűdjeire, sztereotípiáira.

Az előre megadott, minden kisebbségi csoport esetében azonos szempontok (nem, életkor, iskolázottság) alapján magam választottam az adatközlőket. A mintegy 150 kérdésből